

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Cyfrowy warsztat pracy bibliotekarza

Author: Aneta Drabek

Citation style: Drabek Aneta. (2008). Cyfrowy warsztat pracy bibliotekarza. "Bibliotekarz" (2008, nr 7/8, s. 3-8).

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Aneta Drabek

Cyfrowy warsztat pracy bibliotekarza¹

Warsztat pracy bibliotekarza w ostatnich dziesięciu latach znacznie się zmienił. Miejsce wielotomowych bibliografii, informatorów, słowników i wykazów zajęły łatwiejsze do wyszukiwania bazy danych, encyklopedie i słowniki elektroniczne czy też wortale internetowe publikujące na swych stronach informacje z konkretnej dziedziny. Z każdą chwilą dodawane są w przestrzeni cyfrowej kolejne elektroniczne źródła, ale ich odnalezienie – pomimo coraz bardziej zaawansowanych wyszukiwarek – wcale nie jest takie łatwe i proste. Problem ten próbują opanować katalogi oraz wyspecjalizowane serwisy tematyczne, ale – jak wskazuje praktyka biblioteczna – czytelnicy i tak wolą informacje otrzymane bezpośrednio od bibliotekarza. Sami swoje wysiłki wyszukiwawcze bardzo często ograniczają do katalogów bibliotecznych lub „wygugłania” potrzebnych informacji. Ponieważ jednak większość informacji zawartych w bazach danych nie jest możliwa do odnalezienia z pomocą wyszukiwarek, więc są one często niewykorzystane przez wielu internautów.

Ponad dziesięcioletnia praca w informatorium biblioteki uniwersyteckiej oraz współtworzenie strony WWW biblioteki pozwoliły na zgromadzenie sporego wykazu źródeł elektronicznych, które stanowią podstawowy warsztat pracy. Celem niniejszego artykułu będzie przedstawienie wyboru najciekawszych źródeł, do których nie powinno zabraknąć linków na stronach internetowych bibliotek.

Polecane w artykule źródła zostaną przedstawione w czterech grupach: bazy danych, czasopisma elektroniczne, biblioteki cyfrowe i inne.

Wśród baz danych na uwagę zasługuje serwis baz danych przygotowywanych przez Bibliotekę Narodową². Struktura baz przedstawia się następująco:

- bibliografia narodowa
  - bibliografie książek polskich
Książki polskie – Przewodnik Bibliograficzny (1976-)
Książki polskie podziemne (1976-1989)
Indeks do „Przeglądu Bibliograficznego” Gebethnera i Wolffa (1905-1914, 1923-1926)
Bibliografia Polska 1901-1939
  - bibliografie czasopism polskich
Bibliografia wydawnictw ciągłych nowych, zawieszonych i zmieniających tytuł (1985-)
Bibliografia wydawnictw ciągłych (1958-2000)
Bibliografia niezależnych wydawnictw ciągłych (1976-1990)
  - bibliografia poloników zagranicznych
Polonica zagraniczne (1993-)
Przekłady literatury polskiej (1981-)
Dzieła Jana Pawła II : bibliografia publikacji wydanych poza Polską
  - bibliografia dokumentów elektronicznych
  - bibliografie artykułów z czasopism polskich
Artykuły z czasopism polskich – Bibliografia Zawartości Czasopism (2005-)
Artykuły z czasopism polskich – Bibliografia Zawartości Czasopism (1996-2004)
Artykuły z gazet i tygodników polskich (2005-)
Artykuły z gazet i tygodników polskich (1996-2004)
- bibliografie bibliologiczne
Polska Bibliografia Bibliologiczna (1995-)
Bibliografia Bibliografii Polskich (1995-)
Wykaz polskich bibliografii nieopublikowanych
Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej (1990-)
Bibliografia Bibliografii Polskich (1971-1985)
- katalogi centralne

---

¹ Artykuł powstał w oparciu o materiały przygotowane na konferencję „Informacja w świecie cyfrowym” zorganizowaną 3 marca 2008 r. przez Bibliotekę Wyższej Szkoły Biznesu w Dąbrowie Górniczej.

² Bazy Biblioteki Narodowej [online]. Warszawa: Biblioteka Narodowa. [dostęp: 2008-04-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://mak.bn.org.pl/wykaz.htm>.

Centralny Katalog Książek Zagranicznych (1975-1986)

Centralny Katalog Książek Zagranicznych (1987-)

Centralny Katalog Czasopism Zagranicznych (1980-)

Centralny Katalog Czasopism Polskich (1661-1950)

Wykaz sigłów bibliotek uczestniczących w centralnych katalogach Biblioteki Narodowej

- zbiory specjalne

Katalog mikrofilmów starych druków wydanych głównie na obszarach Śląska, Prus Wschodnich i Pomorza

Druki XVI-XVIII w. Katalog mikrofilmów

Katalog druków muzycznych z Biblioteki Muzeum Polskiego w Chicago

Druki muzyczne 20-21 w. – dublety

- bazy adresowe i inne

Baza wydawców książek zarejestrowanych w Krajowym Biurze ISBN

Baza wydawców druków muzycznych zarejestrowanych w Krajowym Biurze ISMN

Informator o bibliotekach w Polsce

Słownik języka haseł przedmiotowych

Pośród wymienionych baz na szczególną uwagę zasługują największe polskie bibliograficzne bazy multidyscyplinarne – *Książki polskie* (ponad 500 tys. opisów), *Artykuły z czasopism polskich* (ponad 650 tys. opisów umieszczonych w dwóch bazach), *Artykuły z gazet i czasopism polskich* (ponad 180 tys. opisów w dwóch bazach). Niestety problemy w uzyskaniu egzemplarza obowiązkowego od wydawców powodują, że baza książek nie jest kompletna. O kompletności nie można także mówić w przypadku bazy artykułów z czasopism polskich, ponieważ nie są w niej indeksowane niektóre czasopisma przejęte przez bazy specjalistyczne³. Pomimo tych braków bazy te wciąż stanowią najlepsze źródło do poszukiwań bibliograficznych dla wielu grup użytkowników. Pojedyncze przeszukiwanie poszczególnych baz jest dość kłopotliwe i pracochłonne, na szczęście można ten proces znacznie przyspieszyć wykorzystując multiwyszukiwarkę *Fidkar*⁴, która daje możliwość jednoczesnego prze-

szukania wielu baz danych i katalogów Biblioteki Narodowej.

W lokalizacji zagranicznych książek w bibliotekach polskich pomagają katalogi centralne, które rejestrują ok. 350 tys. opisów. Jednakże pamiętać trzeba, że po wprowadzeniu katalogów elektronicznych wiele bibliotek zrezygnowało z prowadzenia katalogów kartkowych i przesyłania danych o nabytkach zagranicznych do narodowej ksiąźnicy. Dlatego poszukiwania, zwłaszcza publikacji z ostatnich 10 lat, trzeba rozszerzyć na katalogi poszczególnych bibliotek.

O wiele bardziej kompletny jest *Centralny katalog czasopism zagranicznych*, który udostępnia informacje o zagranicznych wydawnictwach ciągłych prenumerowanych przez biblioteki polskie w latach 1980-2007. Warto pamiętać, że do katalogu nie są zgłaszane – poza nielicznymi wyjątkami – czasopisma elektroniczne, zwłaszcza te dostępne w konsorcjach.

Portal *Nauka Polska*⁵ jest nieocenionym źródłem w poszukiwaniach dotyczących polskiej nauki. W bazie gromadzone są informacje dotyczące instytucji naukowych, pracowników naukowych, prac naukowych (rozpraw doktorskich i habilitacyjnych), konferencji naukowych, targów i wystaw oraz projektów badawczych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Warto zwrócić uwagę na bazę *Cytbin*⁶ – ciekawą inicjatywę pracowników i studentów Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego. Baza indeksuje artykuły z 5 czasopism z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Są to: „Przegląd Biblioteczny”, „Bibliotekarz”, „Zagadnienia Informacji Naukowej”, „Biuletyn EBIB” oraz „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej”. Oprócz informacji bibliograficznych (autor, tytuł, źródło, cytata wydawnicza, słowa kluczowe, abstrakt) w bazie odnaleźć można także kompletną bibliografię załącznikową dołączaną do artykułu.

*Bibliografia Geografii Polskiej*⁷ stanowi wartościowe źródło wyszukiwań bibliograficznych z zakresu geografii i nauk pokrewnych. Baza obej-

³ Na przykład zawartość czasopism technicznych znaleźć można w bazie Baztech.

⁴ M. Marks: *Fidkar2: wyszukiwarka dla komputerowych baz bibliotecznych* [online]. [dostęp: 2008-04-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://mak.bn.org.pl/fidkar/>.

⁵ *Nauka Polska* [online].: Ośrodek Przetwarzania Informacji [dostęp: 2008-04-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://nauka-polska.pl/>.

⁶ *Baza danych Cytbin* [online]. Katowice: Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej [dostęp: 2008-04-19]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bg.us.edu.pl/bazy/cytbin/>.

⁷ D. Gazička, J. Peliwo: *Bibliografia Geografii Polskiej* [online].: Biblioteka Geografii i Ochrony Środowiska [dostęp: 2008-04-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.cbgi.os.pan.pl/bazy/bgp/>.

muje publikacje wydane w latach 1985-2002 i jest sukcesywnie uzupełniana o kolejne lata.

Nauki pedagogiczne reprezentowane są przez bazę *Pedagog*⁸, przygotowywaną przez bibliotekarzy z Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego. W bazie znaleźć można opisy książek oraz artykułów z ok. 500 tytułów czasopism. Poszukujący informacji z tej dziedziny wiedzy powinni także zajrzeć do serwisu *Edukacyjne Zasoby Internetu*⁹, w którym jej twórcy pogrupowali w 151 kategoriach najciekawsze źródła elektroniczne z zakresu pedagogiki. Każdy link opatrzone jest krótkim opisem oraz informacją kiedy dany adres był sprawdzany.

Jedną z ważniejszych drukowanych bibliografii obejmującej teorię i historię literatury, krytykę literacką, teatralną i filmową, literaturę współczesną i życie literackie jest *Polska Bibliografia Literacka*. Ostatni wydany tom obejmował dane za rok 1988. Instytut Badań Literackich kontynuuje wydawanie słynnej PBL-ki w postaci bazy danych¹⁰. Dostępne są dane za lata 1989-1995. Interesującym źródłem informacji (nie tylko dla filologów) jest *Index Translationum*¹¹. Światowa bibliografia tłumaczeń literatury pięknej i naukowej, wydawana jest przez UNESCO. Zawiera opisy ponad 1,5 mln pozycji tłumaczeniowych i opublikowanych w ok. 100 krajach. Istnieje możliwość przeszukiwania według autorów, haseł przedmiotowych języka oryginału i języka tłumaczenia. Baza zawiera informacje od 1979 r.

W zakresie aktów prawnych wiarygodnym źródłem jest Internetowy System Aktów Prawnych. Baza zawiera opisy bibliograficzne aktów prawnych opublikowanych w Dzienniku Ustaw w latach 1919-2007 oraz Monitorze Polskim w latach 1946-2007. Do większości opisów dołączone są pełne teksty.

W naukach technicznych najważniejszą polską bazą jest *BazTech*¹². Współpracę w jej wy-

pełnieniu podjęły 22 biblioteki uczelni i instytutów naukowo-technicznych. W *BazTechu* znaleźć można opisy artykułów opublikowanych w ok. 450 czasopismach z zakresu szeroko pojętych nauk technicznych oraz w wyborze nauk ścisłych i ochrony środowiska.

Poszukujący informacji na tematy ekonomiczne powinni zajrzeć na stronę Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. Bibliotekarze przygotowują bardzo ciekawy wortal *Ekonomia on-line*¹³. Jest to serwis tematyczny kierujący do najciekawszych źródeł ekonomicznych: czasopism, monografii, placówek naukowych, ludzi nauki, stron tematycznych, bibliografii, katalogów oraz stron poświęconych tej dyscyplinie.

W przeglądzie najciekawszych baz i źródeł internetowych nie powinno zabraknąć bazy *filmpolski.pl*¹⁴ oraz *Film w prasie polskiej*¹⁵. Pierwsza z wymienionych to doskonałe źródło danych o polskich filmach, aktorach, reżyserach, nagrodach i wszystkich innych twórcach filmu. Druga z wymienionych baz kompletuje informacje o wartości wszystkich polskich czasopism filmowych, a także o artykułach o tematyce filmowej opublikowanych w innych ważniejszych czasopismach, takich jak np. „Polityka” czy „Wprost”. Ogółem opracowywanych jest na bieżąco i retrospektywnie około 60 tytułów czasopism. W bazie wyszukać można tytuły filmów (może być to zarówno tytuł oryginalny, jak i tytuł polski), nazwiska osób (zarówno autorów artykułów, jak i osób będących ich tematem), miejsca festiwalu, nazwy nagród filmowych i hasła przedmiotowe.

Niezastąpionym źródłem w ostatnich latach stały się czasopisma elektroniczne. Tytułów dostępnych w sieci przybywa tak szybko, że tworzone są specjalne bazy danych i serwisy, w których prezentowane są e-czasopisma.

⁸ *Pedagog* [online]. Biblioteka Główna Uniwersytetu Opolskiego [dostęp: 2008-04-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bg.uni.opole.pl/dp/pedagog>.

⁹ *Edukacyjne Zasoby Internetu* [online]. Wrocław: Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna [dostęp: 2008-04-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dbp.wroc.pl/linki/index.php?id=b>.

¹⁰ *Polska Bibliografia Literacka* [online]. Poznań: Instytut Badań Literackich PAN. Pracownia Bibliografii Bieżącej [dostęp: 2008-04-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://pbl.ibl.poznan.pl/dostep/>.

¹¹ *Index Translationum* [online].: UNESCO [dostęp: 2008-04-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://databases.unesco.org/xtrans/xtra-form.shtml>.

¹² *Baztech. Baza danych o zawartości polskich czasopism technicznych* [online].: Porozumienie biblio-

tek i ośrodków inte [dostęp: 2008-04-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://baztech.icm.edu.pl/>.

¹³ *Ekonomia on-line. Naukowe źródła ekonomiczne w Internecie* [online]. Kraków: Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego [dostęp: 2008-04-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://kangur.ae.krakow.pl/Biblioteka/Ekonomia/index.php>.

¹⁴ *filmpolski.pl* [online]. Łódź: Biblioteka Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej [dostęp: 2008-04-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.filmpolski.pl/fp/>.

¹⁵ *Film w prasie polskiej* [online]. Łódź: Biblioteka Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej [dostęp: 2008-04-12]. Dostępny w World Wide Web <http://www.filmpolski.pl/fp/Bibliografia.htm>.

- Domenę Internetowych Repozytoriów Wiedzy⁴¹,
- Wolne Lektury⁴²,
- Wirtualną Bibliotekę Literatury Polskiej⁴³.

Na koniec ważne i ciekawe narzędzie dla każdego bibliotekarza. Jest nim Wyszukiwarka INiB⁴⁴, której pomysłodawcą i autorem jest Jacek Tomaszczyk. INiB działa dzięki usłudze Google Custom Search, która pozwala na przeszukiwanie wybranych adresów WWW. Dzięki temu wyszukiwujący ma pewność, że uzyskane wyniki prowadzą do wiarygodnych i relewantnych dokumentów. Wyszukiwarka INiB ogranicza rezultaty do starannie wyselekcjonowanych stron WWW, zawierających informacje z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Są to m.in. strony bibliotek, czasopism elektronicznych, bibliotek cyfrowych, serwisów tematycznych, baz danych itp. Lista ta jest stale poszerzana o nowe adresy zaproponowane przez internautów. Przesyłanie informacji do tej specyficznej bazy danych ułatwia prosty formularz, do którego link umieszczony jest pod okienkiem wyszukiwarki.

Omówione w powyższym artykule zasoby elektroniczne to zaledwie skromny wybór wartościowych źródeł, jakie znaleźć można w Internecie. Warto jednak zwrócić na nie uwagę, gdyż stanowią nieocenioną pomoc dla bibliotekarzy i czytelników.

Dr Aneta Drabek (adrabek@bg.us.edu.pl) jest pracownikiem Oddziału Udostępniania Zbiorów i Informacji Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego.

Jadwiga Kotulska

Konwergencja jako konsekwencja rewolucji technologii informatycznych i jej wpływ na kształt współczesnych bibliotek

---

Wprowadzenie

Cywilizacja, czyli stan kultury materialnej osiągnięty przez społeczeństwo, wciąż dynamicznie ewoluuje, co wynika z rozwoju nauki, kultury i techniki oraz z upowszechnienia wynalazków. Wiele tzw. nowinek technicznych trwale wpłynęło na rozwój ludzkości, ale – jak pisze Zygmunt Bauman – *to niewątpliwie człowiek i jego potrzeba wychodzenia poza utarte granice i bycie-w-świecie to bycie-w-przyszłości, wyznaczają kierunek rozwoju i zmian społecznych. „Ludzkie” w „ludzkiej istocie” jest to, co „wystaje”, wybiega naprzód, podczas gdy „świat” to „reszta, która została w tyle”¹.*

Historia cywilizacji ma przebieg ciągły, cykliczny. Ludzka ciekawość świata, odwieczna chęć ulepszania i ułatwiania życia przyczyniła się do rozwoju nowoczesnej cywilizacji. Szczególnie ważnymi momentami w „drabinie dziejów” było wynalezienie druku przez Gutenberga, odkrycie telefonu i telewizji oraz, w efekcie, wynalezienie komputera i rozwój teleinformatyki.

Dwudziesty wiek przyniósł największe zmiany w historii ludzkości. Postęp gospodarczy, ekonomiczny, techniczny i informacyjny zdecydował o nowej jakości życia, kształtując tzw. społeczeństwo informacyjne. Gospodarka oparta na wiedzy, w której motorem rozwoju są innowacje i nowatorska technologia, a fundamentalne znaczenie ma poziom wykształcenia społeczeństwa, określana jest mianem nowej gospodarki. Zmierzona ona w kierunku gospodarki cyfrowej i wiedzy, która jest obecnie dobrobytem, gdyż umożliwia utrzymanie przewagi konkurencyjnej.

Istota konwergencji

Konsekwencją rozwoju cywilizacji komputerowej i sieciowej jest globalizacja, czyli *obiektywny proces kurczenia się świata i jednoczesny wzrost świadomości, że świat stanowi całość*². Określenie „konwergencja” wywodzi się

⁴¹ Domena Internetowych Repozytoriów Wiedzy [online] Warszawa: Uniwersytet Warszawski. Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego [dostęp: 2008-04-17]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dir.edu.pl/>.

⁴² Wolne Lektury [online]. Warszawa: Fundację Nowoczesna Polska [dostęp: 2008-04-17]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.wolnelektury.pl/>.

⁴³ Wirtualna Biblioteka Literatury Polskiej [online]. Gdańsk: Uniwersytet Gdański. Wydział Filologiczno-Historyczny. Instytut Filologii Polskiej [dostęp: 2008-04-17]. Dostępny w World Wide Web: <http://monika.univ.gda.pl/~literat/books.htm>

⁴⁴ J. Tomaszczyk: Wyszukiwarka INiB [online]. [dostęp: 2008-04-17]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.inib.pl/>. Więcej na temat tej wyszukiwarki w artykule: J. Tomaszczyk: Specjalistyczna wyszukiwarka naukowa. „Bibliotekarz” 2007 nr 1 s. 11-13.